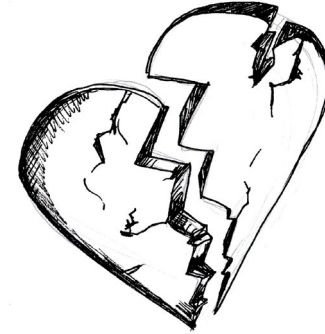

Go kgaoganya setšhaba

Ka Oghenefejiro Arek-Bawa

Bogologolo tala, go kile ga bo go na le ditlhopha tse pedi tsa batho ba ba neng ba tshela ka kutlwano. Setlhopha se sengwe se ne se dumela mo boitekanelong, fa se sengwe se ne se dumela mo go sa itekaneleng. Setlhopha sa ntlha e ne e le sa batho ba ba ratang dingwao ba ba neng ba itumelela thulaganyo e ba neng ba na le yone e bile ba dumela gore dilo tse di fetileng di ba thusitse gore ba nne batho ba ba botoka. Ba ne ba rutegile e bile ba le botlhale. Setlhopha se, se ne se bidiwa di-AR.

Setlhopha se sengwe sone se ne sa kgona go itirela dilo, go nna le bokgoni jwa go tlhama dilo mme go iketleeletsa go palelwa go ne ga dira gore setlhopha se, se kgone go tshela botshelo jo bo nang le kgololesego. Se ne se bidiwa MA. Ba-AR ba ne ba busa setšhaba jaaka dikgosi, fa Ba-MA bone e ne e le bataki le batho ba ba nang le kgololesego.

Julie, yo e neng e le mo-AR(2), e ne e le kgosigadi ya batho ba mo-AR mme o ne a tshela botshelo jo bo monate, a newa sengwe le sengwe se a neng a se batla. Fa motho a ne a newa palo e e kwa godimo, o ne a sa tseelwe kwa godimo mo setšhabeng. Ka jalo, Julie o ne a tsewa a le botlhokwa thata.

Mo bosigong jwa letsatsi la gagwe la botsalo la bo 21, o ne a swetsa ka gore a tsamaye mo tshingwaneng ya ntlo ya segosi. O ne a bona monna yo o apereng diaparo tsa bogologolo a tshasitswe ke pente e ntšha le e kgologolo, yo o neng a mo direla setshwantsho se se takilweng mo loboteng. Fa monna yo a retologa, a bo a mo leba mo matlhong. Ba ne ba ratana. Fa a atamela monna yo, o ne a lemoga gore ke mongwe wa lotso lwa MA. Morago ga go lebana le dikgorelets di le dintsi le go tshwarwa jaaka batswakwa, ba ne ba nna banyalani ba ntlha ba ARMA.

Mo dingwageng di le masomeasupa tsa lenyalo la bone, kgoagano ya ARMA e ne ya fetola sengwe le sengwe, mme ya dira gore go nne le manyalo a le mantsi a AR le MA. Seno se ne sa dira gore go nne le setlhophha se sešwa sa batho ba ba nang le dijini tse di kopaneng.

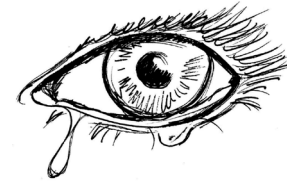
Ba ne ba lemoga gore ba ne ba amiwa ke kgopolo ya nako; ka jalo, ba ne ba sa nne ba ntse ba le teng, fa ditlhophha tse di itshekileng tsa MA le AR tsone di ne di ntse di eme di sa fetofetoge. Seno se ne sa felela ka gore go nne le kgaisano ya ARIMA.

84

Morafe wa ARIMA o ne wa kgaphelwa kwa thoko mo nageng. Ba ne ba na le ditiro tse di maswe go gaisa tsotlhe mo setšhabeng. Ba ne ba itsege e le batho ba ba sa itumelang go gaisa botlhe. Fa dijini tsa bone tse di kopantsweng di ne di le kwa godimo, ba ne ba ikutlwa ba tlhaolwa go feta.

Dave e ne e le ngwana wa dingwaga di le 14 wa ARIMA(6,7,6). E ne e le mongwe wa batho ba ba neng ba sa kgone go nna ba eme fela gonne jini ya gagwe e ne e le 7. O ne a tswa mo go nngwe ya malapa a a humanegileng thata a morafe o o Kopaneng mo motseng otlhe wa gaabo. O ne a ikutlwa a jewa ke bodutu le mororo a ne a na le bomonnawe ba le banè ba ba godileng le batsadi ba ba lorato. Batsadi ba bangwe ba ne ba tle ba bolelele bana ba bone gore ba se ka ba tshameka le ene ka ntlha ya poifo. Bomorwarraagwe botlhe ba ne ba itira e kete ga ba mo itse.

Ka letsatsi lengwe, morago ga letsatsi le le maswe kwa sekolong, Dave o ne a nna mo pankeng ya gagwe e a e ratang thata ka fa tlase ga setlhare sengwe sa bogologolo. O ne a rapelela botshelo jo bo botoka,

mme phefo e e maatla e ne ya dira gore a bone pampitshana e e fofang. E re ka a ne a betilwe ke pelo, o ne a batla go gagola pampitshana eo mme a bona go kwadilwe ka ditlhaka tse dikgolo "Setšhaba se se farologanyang (The Differencing Society)." A bona lefelo le ba neng ba solofetswa gore o tla diriwa gore a se ka a farologana thata le ba bangwe. O ne a ikutlwa e kete dithapelo tsa gagwe di arabilwe. Ka yone nako eo, o ne a tshaba kwa sekolong le kwa batsading ba gagwe mme a ikana gore o tla boa fela fa a sena go fetoga, a sa tlhole a le maswe thata.

Morago ga go tsamaya letsatsi lotlhe le bosigo jotlhe, o ne a fitlha kwa ntlokolong ya Mokgatlo wa Dipharologano, o o neng o itsiwe e le DS. O ne a bona batho ba eme mo moleng o moleele, botlhe ba na le tsholofelo e e tshwanang. E ne e le lekgetlho la ntlha a ikutlwa a bonagala mme a amogelesega. O ne a akanya ka botshelo jo bošwa jo bo tletseng lorato, boitumelo le go amogelwa.

85

Morago ga se se neng se lebege e kete ke dingwaga, o ne a fitlha fa kgorong mme a kopana le potso e e reng, "A o na le madi a o a duetseng?"

Seno se ne sa mo tshosa tota, mme fa a leba pampitshana eno e e neng e kwadilwe ka ditlhaka tse dinnye fa tlase ka fa mojeng, o ne a bona mafoko a a tlontlololang go gaisa otlhe a a kileng a a bona.

O ne a tsamaya a fentswe. A bona setulo ka fa tlase ga setlhare se se tsofetseng se se neng se tshwana le sa kwa motseng wa gaabo. Se a neng a kgona go se akanya fela e ne e le gore tsholofelo ya gagwe e fedile. Fa a tsholetsa tlhogo, a bona monnamogolo mongwe, yo o ka nnang dingwaga di le masome a supa.

Monna yo o ne a mmotsa a re, "A o siame morwaaka?"

Monnamogolo o ne a nna le ene metsotso e ka nna lesome. Morago ga moo o ne a tsamaya, a re, "Se o se batlang ga se yo".

Dave o ne a sa tlhaloganye bokao jwa mafoko ao. Morago ga ura, o ne a nna le bopelokgale jwa go boela gae. Fa a tloga mo pankeng, o ne a bona kgetsana ya letlalo. Fa a bula kgetsana eo, a kgatlhantshiwa ke gouta; e ne e le gouta e ntle e e serolwana e e neng e le halofo ya kgetsana. O ne a tabogela kwa go DS a tshwere gouta mo seatleng.

Fa a sena go dirwa karo ya kgaoganyo, o ne a bolelelwa gore a nne kgwedi e le nngwe gore a fole mme a se ka a tsamaya gotlhelele. A lemoga gore o ne a sa kgone go bona karolo nngwe ya gagwe. O ne a ikutlwa a sa felela, e leng selo se se neng se le maswe le go feta go nna le dilo tse dintsi. Batho ba ba neng ba mo dikologile ba ne ba na le maikutlo a a tshwanang.

Ka letsatsi lengwe le le mogote, o ne a swetsa gore a tswe mo lefelong la gagwe la phodiso mme a ye go iphokisa phefo. O ne a felela a le mo pankeng e a neng a dutse mo go yone pele ga karo. Monnamogolo o ne a tla kwa go ene mme a mmotsa gore a o siame.

86

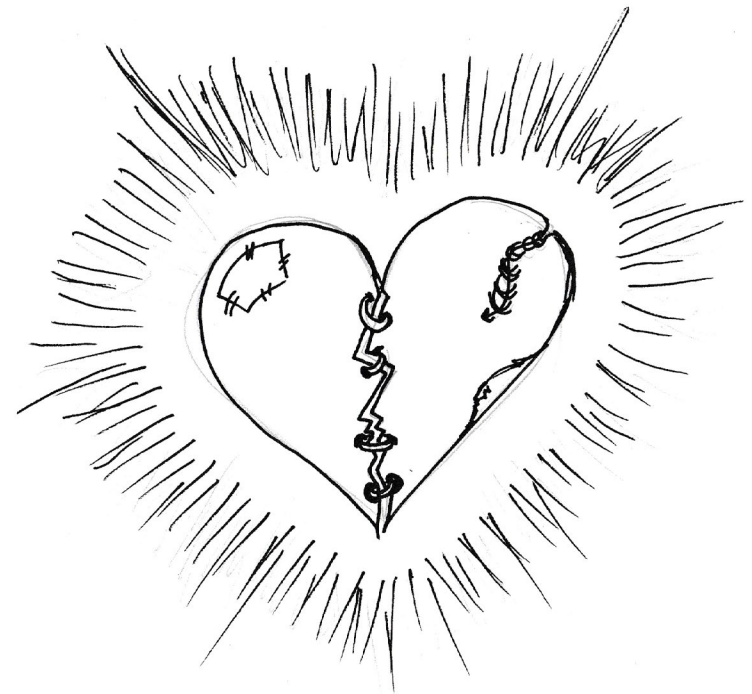
O ne a araba jaana, "Nnyaa, ke ikutlwa ke farologane le bone".

Monnamogolo o ne a mmolelela gore ga a tihole a farologane le bone jaaka pele. Fa a utlwa se, a utlwa botlhoko thata mme a lela.

Fa a leba kwa godimo, o ne a lemoga gore monnamogolo o ne a sa ntse a na le ene. O ne a gakgamala, mme pele a ka bua, monnamogolo o ne a mmolelela gore batsadi ba gagwe e ne e le banyalani ba ntlha ba ARMA mme ga ba ise ba tle ba ikutlwe ba amogelwa. A mmolella gore ene ke wa ntlha wa morafe o o sa emeng wa ARIMA(1,1,1). Ka maswabi, o ne a le botlhale mme a tla ka DS. O ne a bua a swabile a re o elets a kete Dave a ka bo a dirisitse madi ao go dira sengwe se sele e seng karo.

Monna yo o tsofetseng o ne a mo naya bojalwa jo bohibidu jo bo monate jo bo neng bo tla fedisa pharologano mme bo letlelela Dave go boela kwa dilo di neng di ntse ka teng pele. O ne a nwa sukiri eo a sa okaoke mme a ikutlwa a tsosolosiwa.

Kgabagare o ne a lemoga gore boitumelo bo ne bo le mo teng ga gagwe ka dinako tsotlhe. O ne a bolelela mongwe le mongwe yo o neng a mo reeditse ka fa go leng molemo ka gone go farologana le batho ba bangwe, a se boele kwa sekolong seo. O ne a tshela botshelo jwa gagwe a itumetse e bile a le lorato go gaisa motho ope fela yo o sa kgoneng go dira sepe mme o ne a supa gore ka metlha dikarabo di mo teng ga rona.

87